

Н. Н. ЮСЕФ

ГАРАХАНЛУ ФАРНАЗ

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

Наукові праці МАУП, 2009, вип. 3(22), с. 34–37

Близький Схід багатий ресурсами і ринками, які становлять величезний інтерес для України. З року в рік зростає товарообіг України з країнами регіону, і він був би ще більший, якби Київ грав на близькосхідному майданчику системно.

Сьогодні Близький і Середній Схід став одним з ключових центрів формування нової геополітичної та гео економічної системи світу. Це зумовлено кількома чинниками. По-перше, зростає роль Близького Сходу у глобальній енергетичній системі. Ця роль відзначається довгостроковою стабільністю. За оцінками доповіді Центра стратегічних і міжнародних досліджень (Вашингтон, США) “Енергетичне майбутнє Близькосхідного регіону” (березень 2004 р.), Близький Схід продовжуватиме відігравати домінуючу роль на світовому ринку нафти впродовж щонайменше двох наступних десятиліть, незважаючи на всі можливі структурні зміни. По-друге, на початку ХХІ ст. істотно зросло значення геостратегічних, гео економічних, сировинних, людських ресурсів Близькосхідного регіону для використання цих ресурсів у геополітичному суперництві провідних центрів світової політики, насамперед США та Євросоюзу.

Впродовж 2004 р. головним завданням України щодо реалізації близькосхідного напрямку зовнішньополітичного курсу було закріплення ролі активного учасника геополітичних і гео економічних процесів на Близькому та Середньому Сході, а також подальше зміцнення відносин з близькосхідними країнами. Для України, яка вже визначила своїм головним стратегічним орієнтиром курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію, основним на нинішньому етапі є його наповнення практичними рішеннями та діями. Зазначене цілком стосується також питань коор-

динації та співпраці України у регіоні Близького та Середнього Сходу зі Сполученими Штатами, Євросоюзом і трансатлантичним співтовариством загалом. Досвід останніх років засвідчує, що Україна перетворилася на помітного учасника світової політики на Близькому Сході завдяки насамперед своєчасному та достатньо кваліфікованому врахуванню потреб та особливостей політики трансатлантичної співдружності у зазначеному регіоні й переведенню їх у свої зовнішньополітичні ініціативи та дії.

Стратегія економічного та соціального розвитку України на 2004–2015 рр. “Шляхом європейської інтеграції” розглядає ринки Близького Сходу як найперспективніші для збуту української продукції машинобудівного комплексу та металопрокату, надання науково-технічних і будівельних послуг. Стратегія визначає, що у цих державах Україна могла б взяти активну участь у будівництві насамперед об’єктів виробничої інфраструктури – мостів, доріг, шляхопроводів, портів, аеродромів, залізниць, великих енергетичних і промислових об’єктів. Перспективним є розширення співробітництва з країнами близькосхідного регіону у військово-технічній сфері, спільне впровадження українських технологій з подальшим спільним освоєнням національних і регіональних ринків.

Чому Близький Схід цікавий і важливий для України? Передусім завдяки тій ролі, яку він грає в сучасній системі міжнародних відносин. Абсолютно очевидно, що той, хто грає на Близькому

Сході, стикається тут з інтересами багатьох країн у цьому регіоні. Це близькосхідна нафта і ринки, це вихід далі до Центральної Азії, Південної Азії, Середземномор'я.

У нашій країні, скажімо, традиційно роль Близького Сходу і таких країн, як Сирія, Туреччина, Ліван, Єгипет, Іран, недооцінюється. Скажімо, дуже мало людей знають, що товарообіг з Туреччиною вже перевищив 3 млрд дол., і лише цього року збільшився на 39%. Торгівля із Сирією вже давно перевищила 1 млрд дол. Ліван в Україні — це взагалі тера інкогніта, про яку згадують лише в контексті нестабільності, що періодично там виникає.

На Близькому Сході дуже великий економічний потенціал, навіть якщо взяти лише чинник нафти. Якщо враховувати арабський ринок, то він охоплює країни із загальною чисельністю у 300 млн людей, між якими є угода про вільну торгівлю. Будь-який товар, який має сертифікат про те, що він вироблений, наприклад, у Сирії або в іншій арабській державі, може просуватися вільно по всіх арабських країнах. Таким чином, це відкритий ринок.

Україна дуже близька до цього регіону, вона знаходиться на кордоні з Туреччиною, а Туреччина є частиною цього регіону, вона грає велику роль в економічному, політичному і культурному житті цього регіону, якщо ми говоримо лише про арабський світ.

Історичні відносини, як і духовні, між нашими країнами дуже близькі, тому Україна має великий економічний та культурний потенціал, щоб безпосередньо брати участь в житті цього важливого регіону.

Потенційними інтересами України щодо Ізраїлю є можливе сприяння з боку останнього в залученні інвестицій з джерел, контрольованих єврейськими фінансовими колами, в отриманні новітніх технологій та ноу-хау, у використанні лобістського потенціалу єврейської діаспори у США в інтересах України. Але реалізація означених інтересів залишатиметься в осяжній перспективі проблематичною. Сподівання на отримання значних коштів з боку світових фінансових структур на цей час не є досить виправданими. Ізраїльські інтереси щодо України полягають у запобіганні розширенню співробітництва України з ісламськими країнами, у розвитку нових ринків збуту власної продукції відповідно до стратегії розширення експорту. Щодо Ізраїлю важливо дотримуватися толерантної і виваженої позиції, розвивати відносини лише на двосторонній основі з

врахуванням потенційних можливостей, не виходячи за межі арабо-ізраїльського мирного процесу. Україна має враховувати ставлення до Ізраїлю з боку провідних країн Європи, які демонструють більш збалансовану позицію в арабо-ізраїльському протистоянні. Протидія з боку Ізраїлю та США щодо конкретних проектів співпраці України з ісламськими країнами може враховуватися лише за умов компенсації у вигляді адекватної фінансової допомоги чи пільгових кредитів.

Посилення співпраці України з Туреччиною та Ізраїлем не повинно сприяти її втягуванню у проамериканський військово-політичний трикутник, що формується в регіоні, оскільки це завдасть шкоду відносинам з іншими країнами Близького Сходу.

З країн Близькосхідного регіону до проєвропейської парадигми найбільш близьким є Єгипет, за ініціативи якого і був розпочатий середземноморський діалог. Єгипет — один з лідерів арабо-ісламського світу, але на відміну від інших арабських держав він займає більш виважену і помірковану позицію у відносинах з міжнародним співтовариством. Головними рисами цього курсу є орієнтація на власні національні інтереси та балансування між різними політико-ідеологічними схемами орієнтацій, що мають вплив у регіоні. Зацікавленість Єгипту в партнерстві з Україною зумовлена прагненням знайти в її особі надійного й рівноправного партнера в реалізації власних інтересів як щодо європейського світу, так і в аспекті вирішення проблем регіону.

Спираючись на розвиток партнерських відносин з Єгиптом та здобувши підтримку європейських країн (Франція, Італія), Україна здобуває шанс включитися в середземноморський діалог, який має аналог в системі ЧЕС, де Єгипет є спостерігачем. В обох випадках маємо периферійні економічні зони західноєвропейської сфери тяжіння, а в перспективі вони можуть бути більш інтегровані між собою. Отже, йдеться про розробку стратегії формування загальної зони економічного співробітництва від Гібралтару до Кавказу під егідою ЄС, яка разом з транспортною системою “Великого шовкового шляху” утворила б простір, сприятливий для реалізації українських інтересів.

Офіційний товарообіг між Україною і Сирією вже досяг 800 млн дол. Наприклад, це більше, ніж Україна має зиск від торгівлі з іншими арабськими країнами разом. А неофіційно цей товарообіг уже перевищив 1 млрд дол.

Наприклад, Ліван імпортував з України, за останніми даними, за минулий рік товарів на суму

близько 120 млн дол. Передусім сюди входять напівфабрикати, арматура, сухе молоко. Водночас український імпорт з Лівану складає лише близько 1 млн. дол. Але на сьогодні за допомогою офіційних делегацій і роботи посольств уже організована рада бізнесменів між Україною і Ліваном, щоб поліпшити ситуацію.

До Києва також приїжджала ліванська делегація. З Торговельно-промисловою палатою вже було підписано низку угод, які запрацюють, коли стане стабільнішою економічна ситуація. На сьогодні Європа та Америка не потребують товарів українських виробників. Чому? Тому що у них є своє виробництво, та й ситуація нині на світовому ринку змушує кожну країну захищати своїх виробників. А Близький Схід — це той регіон, який сьогодні міг би прийняти і працювати з виробниками, наприклад, українських заводів і фабрик, які пропонують доступні ціни. Країни Близького Сходу через політичну нестабільність, війни прагнуть сьогодні до дешевших, але якісних товарів.

Ще один не менш важливий аспект — це посилення особистих контактів між українцями і жителями арабських країн, у тому числі Лівану. У Лівані, наприклад, є близько 1,5 тис. змішаних шлюбних союзів. Це свідчить про те, що зміцнюються не лише політичні, економічні, а й родинні стосунки.

Сьогодні в Україні працюють багато арабських бізнесменів. З їхніх підприємств можна виокремити “Автолюкс” — одну з найбільших транспортних компаній в Україні, “Середземноморські авіалінії”, Морозівську птахофабрику, є також бізнес у сфері нерухомості і будівництва. Але нестабільна політична ситуація всередині України значно гальмує позитивні тенденції, що намітилися, в розвитку відносин з арабськими країнами. Україні потрібно стабілізувати ситуацію всередині країни, визначити свою позицію щодо внутрішніх і зовнішніх питань і розвивати свою економіку.

Порівняно з іншими державами Близько-східного регіону відносини з Іраном вирізнялися найбільшою інтенсивністю, масштабністю й розмаїтістю форм співробітництва. Іранською стороною неодноразово наголошувалося, що вона готова постачати нафту й газ до України. Взаємодоповнюваність наших економік, відносна територіальна близькість, перспектива освоєння іранського ринку і виходу до південних транспортних мереж, безумовно, роблять вигідним іранський напрям зовнішньоекономічних зв'язків і для

державних компаній України, і для приватного підприємництва.

Незважаючи на загалом успішний розвиток ірано-українських відносин, слід зазначити, що кінець 90-х років позначився певним охолодженням у відносинах між Києвом і Тегераном, причиною якого слугувала відмова української сторони постачати харківські турбіни для Бушерської АЕС. Такий крок Україна зробила під жорстким тиском з боку США та Ізраїлю. Відмовившись від поставок турбін Ірану, Україна, за різними оцінками, втратила від 400–500 млн дол. (при оцінюванні враховували факт потреби Бушерської АЕС у чотирьох енергоблоках) до 1,4 млрд дол. (з огляду ще й на втрачену можливість приєднання до інших енергетичних контрактів в Ірані).

Напруження в ірано-українських відносинах було подолано лише нещодавно. Цьому сприяли зустрічі на найвищому рівні між керівництвом України та Ірану у 2005 р. Варто зазначити, що товарообіг між Україною та Іраном з 500 тис. дол. у 1992 р. зріс до 443 млн у 2004 р., а в 2006 р. склав приблизно 595 млн дол. При цьому обсяги українського експорту до Ірану в 40 разів перевищують показники імпорту з цієї країни.

Слід також зазначити, що своєрідним індикатором поглиблення українсько-іранської взаємодії у зазначених сферах стало посилення зацікавленості ділових кіл обох країн у взаємному спілкуванні та прискоренні динаміки економічної активності на ринках наших країн. Про це свідчить проведення спільних бізнес-форумів, конференцій та семінарів.

У цілому залучення до спільних з іранською стороною економічних проектів, що потребують довгострокової співпраці, використання сприятливих умов поживлення товарообміну, активізації приватнопідприємницької взаємодії ділових кіл обох країн, визначення загальних господарських інтересів у регіональних вимірах — усі ці напрями українсько-іранської співпраці становлять надійний фундамент розбудови двостороннього партнерства на рівні стратегічної взаємозацікавленості.

Україна поки ще не має деталізованої концепції своїх національних інтересів на Близькому Сході, хоча значною мірою сьогодні вони вже окреслені. Проглядаються й ключові елементи структури системи національних близькосхідних інтересів, які визначаються безпосередніми економічними потребами країни і необхідністю забезпечення її національної безпеки.

Література

1. Внешняя политика Украины на Ближнем Востоке. — <http://glavred.info/archive/2008/07/14/135742-0.html>
2. Кулагина Л. М., Ахмедов В. М. Иран выходит из изоляции // Иран: ислам и власть: Сб. статей. — М., 2001. — С. 149–163.
3. Таровський М. Втрачені перспективи України на Близькому Сході. — <http://ua.glavred.info/print/articles/13580.ppt> (06.08.08).
4. Украина-иранские отношения // Украина и Ближний Восток. — <http://www.middleeast.org.ua/ukr/iran.htm>
5. Украина-турецкие отношения // Украина и Ближний Восток. — <http://www.middleeast.org.ua/ukr/turkey.htm>
6. Швед В. Близькосхідна політика України у контексті сучасного геополітичного протистояння на Близькому Сході // Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки — 2004. — http://www.niss.gov.ua/book/2004_html/013.htm

Національні інтереси України на Близькому Сході вимагають першочергового розвитку економічних відносин з країнами регіону, що визначається традиційними (з часів СРСР) торговельно-економічними зв'язками, значним обсягом товарних ринків та їх відносною невибагливістю, щорічно зростаючим товарообігом із стійким позитивним для України сальдо, перспективами реалізації продукції військово-технічного призначення і ремонту військової техніки та озброєння радянських зразків, наявністю запасів енергетичних ресурсів, можливостями участі в реалізації перспективних проектів розвитку інфраструктури цих країн, надання транзитних послуг для руху їх товарів як на європейські ринки, так і у зворотному напрямку.

Национальные интересы Украины на Ближнем Востоке требуют первоочередного развития экономических отношений со странами региона, который определяется традиционными (со времен СССР) торгово-экономическими связями, значительным объемом товарных рынков и их относительной непрехотливостью, ежегодно растущим товарооборотом со стойким позитивным для Украины сальдо, перспективами сбыта продукции военно-технического назначения и ремонта военной техники и вооружения советских образцов, наличием запасов сырьевых и энергетических ресурсов, возможностями участия в реализации перспективных проектов развития инфраструктуры этих стран, предоставления транзитных услуг для движения их товаров как на европейские рынки, так и в обратном направлении.

National interests of Ukraine on Near east require primary development of economic relations with the countries of region which is determined traditional trade and economic connections, considerable volume of commodity markets and their relative unpretentiousness, by annually growing commodity turnover with proof positive for Ukraine balance, prospects of sale the products of the military-technical setting and repair of military technique and armament of soviet standards, by the presence of supplies of raw material and power resources, possibilities of participating in realization of perspective projects of development of infrastructure of these countries, grants of transit services, for motion of their commodities both to the European markets and in retrograde.

Надійшла 15 червня 2009 р.